# מאור ושמש — בהר



וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמור דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם ושבתה הארץ שבת לה' שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך כו' ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור כו' והיתה שבת הארץ לכם לאכלה כו' תהי' כל תבואתה לאכול הדקדוקים רבו כאן א' על מה שפירש"י מה ענין שמיטה אצל הר סיני אלא מה שמיטה נאמרה כללותיה ופרטותיה ודיקדוקי' מסיני אף כל המצות כולן כו' הלא רש"י למד זאת בפרשת ואלה המשפטים מיתורא דוי"ו של ואלה כנ"ל וא"כ הקושיא במקומה עומדות מה ענין שמיטה אצל הר סיני ב' שאמר הכתוב ושבתה הארץ שבת לה' קשה על לשון ושבתה שהוא פועל יוצא והוא מלשון הוה שתהיה כן ממילא ובאיזה המצאה יהיה כן והלא שביתת הארץ תלוי באדם שלא יחרוש ולא יזרע ומה גם אפילו אם לא יחרוש ולא יזרע אעפי"כ הארץ לא תשבות שהוא מגדלת תמיד צמחים והכתוב בעצמו אמר שהספיח שיעלה בשבועות לא יקצור וא"כ במה תשבות הארץ גם קשה שאמר הכתוב והיתה שבת הארץ לכם לאכלה הלא מה שיהיה לאכול בשביעית הוא משנה השישית כמאמר הכתוב וציתי את ברכתי לכם בשנה השישית וכו' ולא משבת הארץ גם מה הוא כל תבואתה לאכול מילת כל אינו מובן אך להבין ענין שמיטה מה היא נראה דהנה הקב"ה ברא כל העולמות כדי שידעו כל הברואים מאלהותו ית"ש ולא יעברו רצונו ולא ישנו את תפקידם ששים ושמחים לעשות רצון קונם והנה כתיב ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי עושה פרי ותוצא הארץ דשא וכו' ועץ עושה פרי ופירש"י שהארץ עברה על הצווי שהקב"ה אמר לה שתוציא עץ פרי עושה פרי שיהיה טעם העץ כטעם הפרי והיא לא הוציאה אלא עץ עושה פרי ושמעתי מהרב הקדוש דק"ק מעזיבוז שי' שהארץ עשתה עבירה לשמה שהיתה יודעת שהאדם יעבור על ציות המקום ואם יהיה הוא תחילה לחטא לא יהיה לו תקומה ח"ו לכן עברה היא תחילה על הציווי כדי שיהיה לו במה להתנצל עכ"ד גם נוכל לומר שחטא הארץ גרם חטא אדם כי מה שנתאווה חוה לאכול מעץ הדעת היה מפני זה שטעם עצו ופריו שוין כאמור ותרא האשה כי טוב העץ למאכל ולא כתיב הפרי העץ ואלולי הארץ ששינה תפקידה היה בכל העולם טעם עץ והפרי שוים ולא היה מתאוין לעץ הדעת שבג"ע וע"י ששינה תפקידה לא היה בכל העולם שיהיה טעם העץ והפרי שוין לכן התאוו תאוה לעץ הדעת שבג"ע שבראו הקב"ה כרצונו והיה בו טעם עצו ופריו שוין ויש פנים לכאן ולכאן ואם נאמר שחטא הארץ גרם חטא אדם צריכה הארץ תחילה לתקן את אשר עותה ועי"ז ישוב גם האדם בתשובה ולפי הסברה שכוונתה היה לטובה בזה צריך האדם לשוב בתחילה ולהזכך עצמו ועי"ז תזדכך גם הארץ והן אמת שזה בזה תלוי' אך העיקר תיקון הארץ תלוי באדם כי אף שבדבר זה שינה הארץ תחילה שלא הוציאה עץ פרי מ"מ הוציאה תבואתה בלא חרישה וזריע כמש"ה ואדם אין לעבוד את האדמה ר"ל שיתפלל על הגשמים בפירש"י ואח"כ שבא אדם והתפלל על הגשמים עלו פירותיה ואילו חרישה וזריעה אין כתיב ואח"כ כשחטא אדם כתיב וקוץ ודרדר תצמיח לך והוצרכו לחריש ולזרוע וזה כתיב אחר חטא דור המבול זרע וקציר וכו' אבל קודם החטא אדם הוציאה תבואתה כפי רצון הבורא ב"ה בלא חרישה וזריעה כלל וכן יהיה לעתיד כשיתוקן הכל כמו שאית' עתידה ארץ ישראל שתוציאה גלוסקאות לכן אם האדם שב בתשובה שלימה ומתקן מעשיו כראוי ומשים בטחונו בו ית' שמו שהוא זן ומפרנס מקרני ראמי' וכו' גם הארץ מזדככת ומתחרטת על ששינה תפקידה בימי בראשית ושבה לעשות רצון הבורא להוציא תבואתה בלא חרישה וזריעה עד בלי די וראי' לזה שגם עתה שב"א חורשין וזורעין ואין הארץ מוציאה תבואה אלא לפי מעשה ב"א ואם ח"ו אינם מטיבים מעשיהם הארץ משנה פירותי' ותחת חטה תצא חוח ותחת שעורה באושה כדאיתא במסכת תענית סדר תענית אלו האמור ברביעה ראשונה אבל צמחים ששנו מתריעין עליהם מיד ופירש"י צמחים ששנו שהגשמים ירדו בעתן וצמחו הזרעים ונשתנו כמו תחת חטה יצאו חוח ותחת שעורה באושה או שינוי ואחר מתריעין עליהם מיד וכל חומר תענות הנוהגת באחרונות נוהגת בראשונות מיד הרי שעל עצירת הגשמים לא היו מתענין אלא כפי הסדר שיוכל להיות שנעצרו הגשמים לאיזה סיבה אחרת ולא ע"י מעשי בני אדם ועל צמחים ששנו מתריעין מיד שהארץ אינה משנה מעשי' אלא ע"י מעשי ב"א הרי שהזדככות הארץ תלויה בהזדככות האדם וכשבאו ישראל להר סיני ופסקה מהן זוהמת הנחש ע"י שתקנו מעשיה' בתשובה בימי הספיר' עי"ז נזדככה גם הארץ ונתחרטה על ששינה תפקידה בימי בראשית ורצה לקראת הבורא ב"ה וחלה ורעדה מפניו ית"ש כאמור ההרים רקדו כאלים גבעות כבני צאן מלפני אדון חולי ארץ כו' אך עדיין לא היה לה הזדככות כ"כ שתוציא תבואתה בלי חרישה וזריעה עד שיבואו לארץ ישראל ואוירא דא"י מחכים ויוכל האדם לשלוט ביצרו ולתקן מעשיו וגם הארציות של א"י אינו מגושם כ"כ כמו בשארי ארצות שהיא מקודשת משאר ארצות ושם יזרעו שש שנים לשם קדושה דהיינו רק לקיום גופם שיוכלו לעסוק בתורה ועבודה ולא לשם תאות עוה"ז ולא להרבות הון ובזה מקדשין הארץ ובאה הארץ עי"ז לידי זיכוך יותר ומתחרטת יותר על שינוי של ימי בראשית ותוכל להוציא תבואתה בשנה השביעית אף אם לא יחרשו ולא יזרעו ויספיק תבואה די והותר בשפע רב לאין שיעור שכן מצינו ביצחק אבינו שכתוב אצלו ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא בשנה ההיא מאה שערים וכו' ודרשו ז"ל כמה שאמדוהו הי' מאה פעמים כן וזאת הברכה הי' מחמת שיצחק זרע שדותיו לשם קדושה ולא לשם תאות עו"הז לכן נתקדשה הארץ ונזדככה והוציאה גם מכחה בלי זריעה מאה פעמים ככה וזהו ענין שמיטה שנצטוו ישראל בבואם לארץ ומזה יראה האדם שלא ינטה שכמו אחר טרדות הזמן יותר מן ההכרחי וה' ישלח ברכה והצלחה במעשי ידיו עד בלי די ועתה נבוא לביאור הפסוקים הנ"ל וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר כלומר במעמד הר סיני שנזדכך ישראל מזוהמת הנחש ועי"ז נזדככה גם הארץ כנ"ל אמר הקב"ה למשה שיאמר להם כשיבואו לארץ שאוירא דא"י מחכים וגם הארציות אינו מגושם כ"כ כנ"ל ושם יזרעו שש שנים לשם קדושה ובזה יקדשו הארץ ותבוא לידי תשובה גמורה על השינה של ימי קדם ותוציא בשנה השביעית תבואתה עד בלי די בלא חרישה וזריעה וזהו כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם דייקא שאוירא דא"י מחכים כנ"ל ושבתה הארץ שבת לה' ר"ל שם תשוב הארץ לה' בתשובה שלימה על ששינה תפקידה בימי בראשית ומהיכא תביא לה תשובה אמר הכתוב שש שנים תזרע שדך לשם קדושה ושש שנים תזמור כרמך לשם קדושה ובזה תתקדש הארץ ותזדכך כ"כ ותשוב בתשובה שלימה לפניו ית' על השינה ואז יהיה ובשנה השביעית שבת שבתון יהי' לארץ ומה היא הקדושה אע"פ ששדך לא תזרע וכרמך לא תזמור אעפ"כ והיתה שבת הארץ לכם לאכלה ר"ל שתוציא תבואתה בלא חרישה וזריעה עד בלי די וזהו כל תבואתה לאכול ר"ל שיהי' לך כל הצטרכות שלך מתבואתה של שנה השביעית וזהו אם ישים בטחונו בו ית' אבל אם ידאג מה יאכל בשביעית שלא יחרש ולא יזרע אז לא

תוציא הארץ פירות בשביעית והקב"ה יעשה למען רחמיו המרובים שיצוה את הברכה בששית וזהו כי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא כו' וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית וזאת תהי' מצד הרחמנות כנ"ל.

במדרש רבה וכי תמכרו ממכר לעמיתך הה"ד מות וחיים ביד לשון תרגום עקילס מיצטרא מוכירין מות מכאן וחיים מכאן הנה המדרש הזה הוא פליאה מאי ענין פסוק זה של מות וחיים לכאן גם מה זה מות מכאן וחיים מכאן ויראה לבאר כי הנה כבר אמרנו על פסוק אם בחוקתי תלכו ע"ד שביאר בחפץ ה' על מאמר התנא אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלין שכר שביאורו הוא שכשהאדם עמל במ"ומ וכוונתו בעמלו כדי להשתכר די מחסורו למען יוכל לעסוק בתורה מבלי טרדות מזונות אז הוא מקבל שכר על עמלו במ"ומ מלבד עסק התורה יען שהוא משים עסקו במ"מ עילה לעסק אכן באם ח"ו האדם מטריד עצמו בעסקים וכוונתו לצורך דברים בטלים לצבור הון למלאות תאוותו מהנאות הכוזבות אז התאוות הללו מוציאין אותו מן העולם וכמו שאמר אח"כ אני רץ לחיי העוה"ב והם רצין לבאר שחת ולכן האדם העוסק במ"ומ הוא כאלו נתון בכף מאזנים ובידו להטות עצמו לחיים ולהפכו ח"ו והנה הר"ת של 'וכי 'תמכרו 'ממכר הוא אותיות 'מ'ו'ת והס"ת הם רי"ו שהם גימ' גבורה אמנם המילואים של אותיות מות כזה מ"ם וי"ו ת'י"ו הם עולים ע"ב שהוא בגימ' חסד שכשעוסק במ"ומ הוא בכדי להתפרנס ממעשי ידיו ומיגיע כפו לעסוק בתורה בלי טרדא אז הוא ממשיך חסד על עצמו ממקור החסד שהוא שם של ע"ב ועושה מאותיות רי"ו סופי תיבות של וכי תמכרו ממכר הנ"ל צירוף הע"ב שמות ונמתקים הגבורות. ובאם ח"ו מבלה בהבל ימיו במ"ומ שלא לצורך התכלית האמיתי הוא הולך למות ורץ לבאר שחת. וזהו פי' המדרש הנ"ל וכי תמכרו ממכר הה"ד מות וחיים כו' ר"ל שהאותיו' הר"ת של וכי תמכרו ממכר הם אותיות מות והמילואים של אותיות מות הם חסד שהוא חיים שהלשון המדברת בעסקי מו"מ יש בה להטות לחיים ולמות וזהו מות מכאן וחיים מכאן שהר"ת של וכי תמכרו ממכר הם מו"ת והמילואים שלהם הם חסד שהוא חיים כנ"ל והבן.

וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו כו' אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלהיך כו' אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים. ודרשו חז"ל יציאת מצרים האמור ברבית למה נאמר אמר הקב"ה אני הוא שהבחנתי במצרים בין טיפה של בכור לטיפה שאינו של בכור אני הוא שעתיד ליפרע ממי שתולה מעותיו בנכרי ומלוה לישראל ברבית ודרשות חז"ל בוודאי הם אמת ויציב אבל עדיין לא יספיק שבכל המצות כולן יוכל האדם לגנוב דעת הבריות ובכל המצות הי' לו להזכיר יציאת מצרים לפי דרשות חז"ל ועוד לתת לכם את ארץ כנען למה נאמר בריבית. ונקדים תחילה מה שכתוב למעלה מן הענין ולא תונו איש את עמיתו וכו' ועשיתם את חקותי ואת משפטי תשמרו ועשיתם אותם וישבתם על הארץ לבטח ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשובע וישבתם לבטח עלי'. גם בפסוקים אלו יש להעיר שכתוב ועשיתם את חקותי זה לא תעשה ואת משפטי תשמרו זהו מ"ע והיינו אם תשמרו כל התורה כולה יהי' השכר שישבו על הארץ לבטח ולא יותר וכי זו הוא תורה וזו שכרה ועוד למה כפל הענין וישבתם לבטח עליה. ונראה בזה עפ"י מאמרינו לעיל שכל כוונת השמיטה היא להורות אם האדם יתקן מעשיו כראוי ויבטח בה' ותזדכך גם הארץ ותתן פרי' בלי חרישה וזריעה ובפרט בארץ הקדושה שמקודשת מכל הארצות ואוירא דא"י מחכים שם יוכל האדם לתקן מעשיו כראוי והארץ אינה מוציאה פירותי' אלא לפי מעשי בני אדם כנ"ל שעל הצמחין ששנו היו מתריעין מיד כנ"ל לכן יראה האדם לעשות תורתו קבע ומלאכתו עראי ולא ינטה שכמו להטרדות הזמן כי מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש ולפעמים אף שהאדם רודף אחר טרדות הזמן כל הימים לרבות את הלילות אינו עולה בידו כי אם לחם צר ואם יבטח בשם ה' ויט שכמו לתורה ועבודה בוודאי יתפרנס בנקיות כמו שעינינו רואות שבכל דור ודור יש כמה צדיקים אשר נטו שכמם לעבוד עבודת הקודש והם מתפרנסים בכבוד גדול מאת ה' מן השמים ומהן ילמדו בני דורם לבטוח בהש"ית כמו מצנצנת המן שהניח אהרן לפני ה' למשמרת לדורות שממנו יקחו מוסר שלא לעסוק בהבלי עולם ומאת ה' ירד פרנסתם כן בכל דור ודור יש צדיק אחד שפרנסתו הוא דרך נס והוא לאות לבני דורו כצנצנת המן לכן יראה האדם שלא להרבות בפרקמטיא יותר מכדי פרנסתו ואם יזכהו ה' בעושר והון לא יאמר ארדוף עוד אחר פרקמטיא ואשיג שלל רב יותר וגם בזה לא ישקוט אלא שנותן גם לאחרים בעיסקא כמו שעינינו רואות בעוה"ר אם זוכה האדם לאיזה סך מוסיף עוד משא ומתן על מ"מ שלו הקבוע ויתן לאחרים למחצית שכר ועל אחיהם בני ישראל המדולדלים לא ישימו עיניהם להחזיקם בגמילות חסד לבל יפולו לא זו הדרך אלא יעסוק בפרקמטיא כפי הצורך פרנסתו ומהמותר יעסוק בגמילות חסדים ובצדקה ואז טוב לו יהי' שהוא יוכל לעסוק בתורה ועבודה וגם יחזיק ידי אחיו שילוה להם בלי עיסקא וגם אחיו יוכלו להתפרנס בנקיות וכל עצמה של א"י לא ניתנה להם לישראל אלא ע"מ כן שישבו איש תחת גפנו ואיש תחת תאנו ויתפרנסו בנקיות ולא ירבו בסחורה אלא כפי צורך פרנסה ובמותר יעסקו בגמילת חסדים ובצדקה ואם היו אוחזים את דרכם שלא להרבות בסחורה לא היו גולים אך על ידי שהיו מרבים בסחורה בכל מקום והיו נוסעים לחוץ לארץ אחר פרקמטיא נתערבו בגוים וילמדו מעשיהם לכן הקיאה הארץ אותם וזה ביאור הכתוב ועשיתם את חקותי ואת משפטי תשמרו היינו שתלמדו כדי לשמור ולעשות ללמוד וללמד ועשיתם אותם וישבתם על הארץ כו' לבטח עלי' ר"ל שיעלו למדריגה גדולה כ"כ שישבתם על הארץ יהי' לאות כמו צנצנת המן ואחרים ילמדו מהן לבטוח בהש"ית וזהו וישבתם על הארץ כדי לבטח ר"ל שאחרים ילמדו מהם לבטוח בו ית"ש ונתנה הארץ פריה כמאמרינו לעיל שאם יבטחו בה' נתנה הארץ פריה בלא חרישה וזריעה ואכלתם לשובע פי' כי האדם אשר הוא משים כל מגמתו לעבודת הבורא ומשבר תאוותו כל מה שאוכל אפילו דבר מיעוט הוא שבע שאינו אוכל למלאות כריסו וזהו ואכלתם לשובע ר"ל כל מה שתאכלו תהיה לשובע וישבתם לבטח עלי' ר"ל גם אתם תעלו יותר למדריגת בטחון עי"ז כי מדות בטחון אין לו שיעור וזה פירוש הכתוב כי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו כמו שפירש"י אל תניחהו שירד ויפול ויהי' קשה להקימו אלא חזקהו משעת מוטת היד ותלוה לו והזהיר הכתוב אל תקח מאתו נשך ותרבית פי' שלא תקח ממנו שום דבר שעי"ז יתרבה ממונך שלא טוב הדבר לעסוק בסחורה יותר מן ההכרח לכן לא תתן לו אפילו בעסקא רק תגמול חסד עמו ותלוה לו בחנם ואל תרבה בסחורה ואמר הכתוב אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת לכם את ארץ כנען פי' ע"מ כן הוצאתי אתכם מארץ מצרים ונתתי לכם את ארץ כנען כדי שישבו איש תחת גפנו ואיש תחת תאנו ולא ירבו בסחורה רק יעשו גמילות חסדים זה עם זה בממונם וגם אומר להיות לכם לאלהים ר"ל אם תעשו כן תשיגו אלהותו יתברך שמו על ידי שלא יחתרו לבקש מזונם אלא ההכרחי ויעשו תורתם קבע וגם בממונם יעשו צדקות וגמילות חסדים ישיגו אלהותו ית"ש כנ"ל.